

© Видавець Інститут кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України, 29.03.2026
Це – препринт відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode.uk>

Автор підтверджує, що даний препринт відповідає всім вимогам Договору приєднання
https://arxiv.nas.gov.ua/public/accession_agreement.html

Трансформація ринку товарів металургійної галузі в умовах цифровізації

Венгер Віталій Васильович [<https://orcid.org/0000-0003-1018-0909>]

¹ Державна установа «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України»,
вулиця Панаса Мирного, 26, Київ, 01011, Україна

vengervitalii@nas.gov.ua

Анотація. У статті досліджено сучасні тенденції та виклики трансформації світового ринку металургійної продукції, зумовлені цифровізацією та вимогами декарбонізації. Визначено вплив основних технологічних трендів на зміну бізнес-моделей і конкурентоспроможність галузі. Проаналізовано стан металургійної галузі України в умовах війни та оцінено рівень цифрової зрілості українських підприємств, зокрема динаміку впровадження ERP-систем і бар'єри на шляху до Індустрії 4.0. На основі проведеного дослідження розроблено та запропоновано багаторівневу систему інструментів стимулювання цифровізації та обґрунтовано заходи щодо адаптації українських експортерів до вимог європейського механізму вуглецевого коригування (СВАМ) як однієї з умови повоєнного відновлення металургійної галузі на засадах Індустрії 4.0/5.0. Доведено, що реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню стійкості українських металургійних підприємств до зовнішніх шоків та їх інтеграції у глобальні високотехнологічні ланцюги створення вартості.

Ключові слова: металургійна галузь, ринок металопродукції, цифрова трансформація, Індустрія 4.0, цифрова зрілість, механізм вуглецевого коригування (СВАМ), повоєнна відбудова України.

1 Вступ

Сучасна світова металургійна галузь перебуває на етапі глибокої трансформації, зумовленої необхідністю модернізації виробничих потужностей на новітній технологічній основі. Основними викликами для металургійних підприємств є посилення глобальної конкуренції, жорсткість екологічних вимог та зміна структури попиту в бік високоміцних сталей. У цих умовах цифровізація стає не просто технологічним трендом, а стратегічним інструментом виживання та розвитку, що охоплює весь ланцюг створення вартості – від автоматизації небезпечних зон виробництва до формування інноваційних сервісних моделей на основі даних.

2 Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання реструктуризації та технологічного оновлення металургії висвітлені у працях багатьох науковців [1; 2]. Дослідники акцентують увагу на впровадженні водневої металургії, технологій прямого відновлення заліза та суміщених процесів виплавки й прокатки як засобів досягнення енергоощадності [3]. Зокрема, у практичній діяльності провідних компаній Німеччини, Китаю та Південної Кореї значна увага приділяється реалізації концепції Індустрії 4.0 через інтеграцію IoT, Big Data, AI та Digital Twin [4; 5]. Окремі аспекти цифровізації бізнес-моделей також розглядаються в контексті зростаючої клієнтоорієнтованості [6].

Незважаючи на очевидні переваги цифровізації (підвищення продуктивності на 20-30%, зниження витрат та викидів CO₂), процес впровадження інновацій у металургії відбувається повільніше, ніж в інших галузях. Залишаються недостатньо вивченими механізми подолання високих інвестиційних бар'єрів та дефіциту кваліфікованих кадрів в умовах економічної нестабільності. Крім того, потребує детальнішого аналізу проблема системної координації цифрових трансформацій на рівні державних програм та стратегій кібербезпеки, що стримує цілісний розвиток галузі.

Метою статті є теоретичне обґрунтування напрямів трансформації ринку металургійної продукції під впливом цифровізації та визначення ролі новітніх технологічних трендів у забезпеченні економічної ефективності, екологічної стійкості та конкурентоспроможності підприємств металургійної галузі на світовому ринку.

3 Матеріали і методи

Теоретичною та методологічною основою дослідження слугують фундаментальні положення сучасної економічної теорії, концепції Індустрії 4.0 та 5.0, а також наукові праці українських і зарубіжних вчених, присвячені цифровій трансформації промислових ринків. Методологічну основу дослідження становить поєднання методів системного аналізу та синтезу для виявлення глобальних технологічних трендів, статистико-економічного аналізу динаміки виробництва та цифрової зрілості вітчизняних підприємств, порівняльного аналізу для оцінки технологічних розривів України з лідерами галузі, а також структурно-логічного моделювання при розробці багаторівневої системи інструментів стимулювання цифрових інновацій.

Інформаційною базою дослідження стали статистичні дані Державної служби статистики України, аналітичні звіти міжнародних організацій (World Steel Association, OECD), дані провідних металургійних холдингів («Метінвест», «Інтерпайп», ArcelorMittal), а також нормативно-правові акти ЄС щодо механізму вуглецевого коригування (CBAM).

4 Тенденції, інструменти та виклики цифрової трансформації світового ринку металургійної продукції

За останні декілька десятиліть світова металургійна промисловість зазнала суттєвих трансформацій. З одного боку, галузь було реструктуризовано та консолідовано, з іншого – модернізовано та впроваджено у виробництво металургійні потужності на новітній технологічній основі [1]. У цьому контексті можна виділити декілька головних

технологічних трендів, які так чи інакше пов'язані з цифровою трансформацією світової металургійної галузі [2].

На ринку металопродукції спостерігається зростання попиту на виробництво *високоміцних сталей* [3]. Протягом останнього десятиліття вони поступово витісняють «м'які» сталі: сучасний автомобіль містить близько 30% звичайних і 30% прогресивних високоміцних сталей, тоді як частка низьковуглецевих сталей зменшується. Наступним трендом у світовій металургії є *воднева металургія*. Рішення для прямого відновлення на основі водню дозволяє застосовувати будь-які види залізної руди, майже повністю усуваючи вуглецевий слід у сталеварінні. Ще однією важливою тенденцією світової металургії, зумовленою потребою в енергоощадності та декарбонізації, є розвиток технологій *прямого відновлення заліза*. Аналізуючи технологічні тренди в світовій металургійній галузі не можна оминати сучасні сталеплавильні технології – *киснево-конвертерний та електросталеплавильний процеси* [3]. Не менш важливим технологічним трендом сучасної металургії є *суміщені процеси виплавки та прокатки*.

Усі зазначені технологічні тренди у світовій металургії тісно пов'язані з автоматизацією та цифровізацією виробництва. Цифрові рішення забезпечують повну автоматизацію установок і використання роботів у небезпечних зонах, що підвищує безпеку працівників. Системи моніторингу обладнання та доповнена реальність спрощують технічне обслуговування, контроль поверхонь і деталей у режимі реального часу, дозволяючи оперативно оцінювати якість продукції та систематизувати дефекти.

Сьогодні, аби залишатися конкурентоспроможними в умовах глобалізації та посилення екологічних вимог [7], провідні металургійні компанії активно впроваджують цифрові технології. Вони охоплюють увесь ланцюг створення вартості – від виробництва й продажу до сервісних послуг, забезпечуючи інтеграцію внутрішніх процесів із партнерами по ланцюгах постачання. Це дозволяє розширювати асортимент продукції за рахунок цифрових функцій і пропонувати інноваційні послуги на основі даних [8].

Слід зазначити, що розробка та впровадження цифрових технологій у металургії відбуваються повільніше, ніж в інших галузях, що зумовлено потребою у значних інвестиціях і тривалому часі для вдосконалення чи створення принципово нових рішень у відносно стабільному технологічному процесі [6, с.90]. Водночас інновації поступово інтегруються у виробництво, стаючи обов'язковою умовою модернізації наявних і будівництва нових металургійних потужностей [9].

Серед основних напрямів *цифровізації виробничих процесів* металургійної галузі виділяють [4]: *інтернет речей (IoT)* [10]; *смарт-пристрої; інтелектуальне моделювання та візуалізація процесів* [11]; *роботизація; технології, засновані на порошковій металургії* [6, с.92]; *розробка нових продуктів і матеріалів, коли споживачу пропонується навіть не товар, а комплексне рішення*.

Провідні металургійні підприємства Німеччини, Південної Кореї та Китаю активно впроваджують цифрові технології – від IoT, Big Data, ШІ, роботизації та Digital Twin до автоматизованих і аналітичних систем управління виробництвом. Опитування європейських металургійних компаній показує, що пріоритетними напрямками є кібербезпека, аналітика даних, IoT та віртуальне моделювання. Впровадження цифрових інструментів дозволяє знизити виробничі витрати (81%) і викиди CO₂ (56%) [12]. Цифровізація підвищує продуктивність на 20-30%, скорочує операційні витрати на 15-25%, зменшує викиди CO₂ на 10-15%, знижує кількість бракованої продукції на 10-20% і зменшує

ризик аварій та травматизму на 15-20%, підвищуючи якість продукції та конкурентоспроможність на внутрішньому та світовому ринках.

Варто зазначити, що найшвидше *впровадження цифрових технологій відбувається в організаційно-економічній діяльності металургійних підприємств, що включає такі напрями [6, с. 92-93]: цифровізацію продукції, послуг та всієї бізнес-моделі; зростаючу клієнтоорієнтованість; зміни в корпоративному управлінні та організаційній структурі компанії; прискорення горизонтальної та вертикальної інтеграції ланцюжків створення вартості.*

Хоча цифрові технології активно впроваджуються в металургії та демонструють високий потенціал для підвищення ефективності, їхня трансформація супроводжується суттєвими викликами. Зокрема, впровадження новітніх рішень потребує значних інвестицій і оновлення виробничої інфраструктури, що є бар'єром для багатьох підприємств, особливо в умовах економічної нестабільності [13]. Дефіцит висококваліфікованих кадрів ускладнює роботу з цифровими інструментами та посилює опір змінам серед виробничого й управлінського персоналу, потребуючи адаптації корпоративної культури та навчальних програм. Інтенсифікація цифровізації супроводжується зростанням кіберзагроз, що вимагає інтегрованих стратегій кібербезпеки для захисту технологічних і інформаційних систем. Крім того, відсутність ефективних державних програм підтримки та недостатня координація обмежують системність і цілісність трансформаційних процесів у галузі.

5 Металургійна галузь України в умовах війни та цифрової трансформації

Металургійна галузь України відноситься до базових галузей національної економіки, яка, поряд з іншими, визначає загальний стан соціально-економічного розвитку країни. З нею тісно пов'язані суміжні галузі, які забезпечують її продукцією проміжного споживання, а також галузі, що використовують металопродукцію як частину власного проміжного споживання. Зокрема, від неї насамперед залежить розвиток важкої промисловості. Без металургії як виробника конструкційних матеріалів неможливий розвиток машинобудування, а отже, й науково-технічний прогрес. Її продукція є основою розвитку будівництва, усіх видів транспорту, енергетики, оборонно-промислового комплексу [14].

Металургійні комбінати та заводи, зосереджені переважно у Донецькій, Луганській, Дніпропетровській та Запорізькій областях, забезпечували значний внесок у ВВП, зовнішню торгівлю і надходження валюти до країни [15]. Проте внаслідок збройної агресії РФ з 2014 р., а особливо після широкомасштабного вторгнення у 2022 р., більшість підприємств опинилися під окупацією або зазнали суттєвих руйнувань [16]. Зокрема, у березні 2017 р. в тимчасово окупованих районах Донецької та Луганської областей було «націоналізовано» низку українських підприємств, в тому числі металургійних – Єнакіївський металургійний завод, Донецький металургійний завод та Алчевський металургійний комбінат [17]. Внаслідок широкомасштабного вторгнення РФ у 2022 р. такі стратегічно важливі активи української промисловості як Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча та Маріупольський металургійний комбінат «Азовсталь» були зруйновані повністю [18]. Загалом, за останні 11 років загальні виробничі потужності металургійної галузі України скоротилися на дві третини [19], що істотно вплинуло не лише на частку металургійної галузі у структурі ВВП, а й на обсяги виробництва, експортний потенціал та валютні надходження до країни.

Поряд з наслідками воєнної агресії – нестачею енергетичних ресурсів, логістичними бар'єрами, низьким внутрішнім попитом – українські металургійні підприємства стикаються з дедалі жорсткішою конкуренцією, високою волатильністю цін на сировину та зростаючими вимогами до якості й екологічності виробництва. Сукупність зазначених загроз та викликів зумовлює необхідність не лише технічного відновлення металургійної інфраструктури, але й системного переосмислення підходів до розвитку галузі на загальнодержавному рівні [20, с. 21-25]. Це вимагає узгоджених дій з боку промислових підприємств, органів державної влади, науково-дослідних установ та інвестиційних структур для формування сучасної, стійкої та конкурентоспроможної моделі функціонування металургійної галузі в умовах нової економічної та безпекової реальності. Показово, що провідні економіки світу у відповідь на жорстку конкуренцію та інші виклики, зокрема енергетичну невизначеність, нестабільність поставок та зростання екологічних стандартів – активно впроваджують стратегії цифрової трансформації промисловості (Індустрія 4.0/5.0). Такі стратегії базуються на широкому застосуванні інтелектуальних систем управління, технологій штучного інтелекту, автоматизованої логістики та цифрового моніторингу виробничих процесів у реальному часі.

Наведене вище вказує на те, що цифровізація металургійної галузі в Україні вже не є питанням перспективи, а стає стратегічною необхідністю, тобто відбудова та модернізація підприємств металургійної галузі України має здійснюватися на основі впровадження сучасних технологічних рішень – автоматизованих систем управління, smart-логістики, цифрових двійників, аналітики великих даних та рішень штучного інтелекту.

Аналіз цифрового та технологічного розвитку металургійної галузі України є важливою складовою оцінки її конкурентоспроможності в умовах глобальних трансформацій промисловості. Для визначення реального рівня цифрової зрілості галузі необхідно спиратися на системний аналіз офіційної статистики, зокрема показників інноваційної активності, структури капітальних інвестицій, ступеня автоматизації технологічних процесів та рівня використання інформаційно-комунікаційних технологій. Такий підхід дозволяє не лише окреслити поточний стан галузі, а й визначити перспективи її розвитку у контексті цифрової трансформації економіки України. Відправною точкою для такого аналізу є вивчення виробничих та інвестиційних показників, які дають уявлення про масштаби діяльності галузі, наявні ресурси для модернізації та рівень готовності підприємств до впровадження цифрових рішень [21].

У 2020-2021 рр. металургійна галузь України демонструвала стабільне *виробництво сталі* на рівні близько 21 млн т (табл. 1).

Таблиця 1

**Обсяги виробництва, експорту, імпорту та внутрішнього споживання
металопродукції у 2021-2024 рр., млн т**

Показник	Роки			
	2021	2022	2023	2024
Виробництво сталі	21,3	6,2	6,2	7,6
Експорт металопродукції	19,6	6,1	4,8	5,8
Імпорт металопродукції	1,2	0,6	1,1	1,3
Внутрішнє споживання металопродукції	2,9	0,7	2,5	3,1

Джерело: складено за: [22].

Втрати через повномасштабне вторгнення РФ у 2022 р. спричинили падіння виробництва більш ніж утричі – до 6,3 млн т, з подальшим збереженням цього рівня в 2023 р. У 2024 р. зафіксовано відновлення до 7,6 млн т, що на 20,6% перевищує показник 2023 р. [23].

У 2024 р. *експорт* української металопродукції зріс на 22,6% завдяки збільшенню виробництва та відновленню морської логістики. Більше 60% експорту припадали на країни ЄС, 16,2% – на США. Лідерами серед імпортерів української металопродукції стали Польща (22,6%), Болгарія (17,4%), США (16,2%), Італія (7%) та Єгипет (6,2%) [22].

У 2024 р. *імпорт* металопродукції в Україну зріс і досяг рівня 2021 р. – 1,26 млн т, що на 14,2% перевищує показник 2023 р.

Ремонтні роботи, відбудова або спорудження через масові руйнування інфраструктурних об'єктів, житлових та нежитлових споруд обумовили зростання обсягів *внутрішнього ринку* металопродукції. Загалом, у 2024 р. споживання чорних металів в Україні дещо сповільнилося порівняно з 2023 р. і склало 3,2 млн т.

У 2020–2024 рр. капітальні інвестиції у металургію України зазнали значних коливань через економічні та безпекові виклики: зростання до 23,89 млрд грн у 2021 р., різке падіння до 5,18 млрд грн у 2022 р. та поступове відновлення до 10,61 млрд грн у 2024 р. Переважна частка інвестицій спрямовувалась на матеріальні активи (понад 98%), тоді як інвестиції у цифрові нематеріальні активи залишалися мінімальними, що свідчить про недостатню увагу до розвитку індустрії 4.0.

6 Розвиток ринку товарів металургійної галузі України в умовах цифровізації економіки

За даними Держстату України з 2018 р. до 2024 р. частка металургійних підприємств з *фіксованим доступом до Інтернету* зросла до 93-94%, наблизившись до середнього показника промисловості (93,8%). Це свідчить про масштабне впровадження ІТ-інфраструктури навіть у традиційно матеріалоємних галузях.

У 2022–2024 рр. *частка підприємств, що використовують ERP, CRM та BI-системи*, поступово зростала. У 2024 р. ERP використовували 15,2% підприємств (на 9,3% більше, ніж у 2022 р.), CRM – 7,4% (на 4,4% більше), а BI – 3,9%, що свідчить про стабільне, але повільне впровадження сучасного бізнес-ПЗ. У металургійному виробництві темпи зростання були помірнішими: ERP – 11,9% (зростання на 4,8 в.п. з 2022 р.), CRM – 5,7% (зростання на 3,9 в.п.), а BI – лише 0,4%.

Частка підприємств, що мають мобільний додаток для клієнтів у 2024 р. залишалася порівняно низькою в більшості галузей економіки України. У металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів мобільний додаток мали лише 0,7% підприємств, що є одним із найнижчих показників серед усіх секторів.

Ще одним показником, що характеризує рівень цифровізації ринку металопродукції є *частка підприємств, що здійснюють обмін даними в електронному вигляді з постачальниками або клієнтами в ланцюгу постачання*. У 2024 р. цей показник загалом в економіці становив 17,6%. У металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування частка таких підприємств була нижчою – близько 11,5%.

Частка кількості підприємств за джерелами, що проводять аналіз «великих даних», у загальній кількості підприємств за джерелами та способами у 2024 р. загалом становила

15,2%, в металургії – 7,5%. Наведене свідчить, що металургійна галузь наразі майже не використовує «великі дані» для прийняття рішень.

Частка кількості підприємств, що використовували робототехніку у 2021 р., у загальній кількості підприємств становила 2,9%, у металургії – 6,2%, що вказує на вищий рівень впровадження робототехніки у промисловому секторі порівняно із середнім в економіці.

Важливим показником, що характеризує рівень цифровізації ринку металопродукції є *частка кількості підприємств, що використовують робототехніку, у загальній кількості підприємств за причинами, що вплинули на рішення використовувати роботів.* У 2023 р. 4,1% українських підприємств використовували робототехніку, насамперед для підвищення якості продукції, оптимізації витрат на персонал і розширення асортименту. В металургії вагомими причинами були висока вартість робочої сили (3,5%) та кадровий дефіцит (3,9%). Безпека праці була основним фактором для 5,8% металургійних підприємств, а потреба в точності і стандартизації – для 0,9%. Розширення асортименту стимулювало впровадження робототехніки металургійними підприємствами на 9,4%, а державні пільги – на 6,7%, що свідчить про важливу роль державної підтримки у модернізації галузі.

У 2022 р. частка підприємств, що використовували *Інтернет речей*, у загальній кількості підприємств становила 7,6% в економіці в цілому, тоді як у металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів цей показник був вищим – на рівні 9,8%.

Протягом 2022–2024 рр. *загальна частка підприємств, що використовували технології ШІ* в Україні, залишалася майже незмінною – 5,4% у 2022 р. проти 5,2% у 2024 р. Для металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів, крім машин і устаткування, динаміка виявилася більш вираженою – з 5,0% у 2022 р. до 4,4% у 2024 р.

Варто відмітити, що найбільш поширеними видами ШІ залишаються *технології аналізу писемної мови, автоматизації процесів, машинного навчання та візуальної ідентифікації.*

У 2024 р. частка підприємств, які застосовують ШІ, знизилася або стабілізувалася: у металургії використання машинного навчання впало з 1,8% у 2022 р. до 1,0% у 2024 р., автоматизації процесів – з 1,4% до 0,8%. Зниження спостерігалось і в сферах управління (з 2,3% до 1,4%) та бухгалтерії (з 2,2% до 0,7%). Водночас застосування ШІ для виробничих процесів залишалось відносно стабільним – у переробній промисловості зменшилося з 2,7% до 2,4%, а в металургії – з 3,3% до 3,0%.

У 2023 р. *загальна частка підприємств, що застосовували заходи безпеки інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ)*, склала 73,2% по всій економіці. У металургії цей показник становив 73,0%. Найпоширенішими заходами були резервне копіювання (52,7-54,4%) та автентифікація за паролем (66-67%). Використання комбінованої автентифікації та біометрії залишалось низьким – 15,7% і 3,8% відповідно.

Загальна частка підприємств, що інформують працівників про питання безпеки ІКТ, у 2023 р. становила 59,8%, а в металургійному виробництві – 58,3%. Переважним способом було самостійне навчання або внутрішні ресурси (близько 6%), тоді як формальні курси чи контракти з експертами використовувалися рідше; у металургії 11,5% підприємств залучали зовнішніх спеціалістів. Наявність документованих процедур ІКТ-безпеки становила 6,8% в економіці, 6,4% у переробній промисловості та 5,8% у металургії.

Протягом 2018–2023 рр. в Україні спостерігалось зростання *кількості підприємств, які здійснювали електронну торгівлю*, хоча темпи зростання були різними. Загалом в економіці частка таких підприємств зросла з 5,0% у 2018 р. до 6,9% у 2023 р.. У металургії цей показник збільшився помірно – із 4,7% до 5,9% (зростання на 1,2 в.п.).

У 2018–2023 рр. *обсяг реалізованої продукції, отриманої через електронну торгівлю*, в Україні демонстрував загальне зростання. В економіці в цілому цей показник зріс із 228 млрд грн у 2018 р. до понад 547 млрд грн у 2023 р., а його частка в загальному обсязі реалізації підприємств зросла з 3,5% до 5,7% відповідно. У металургії обсяг електронної торгівлі залишався стабільним близько 4,6–4,8 млрд грн до 2021 р., але скоротився до 1,3 млрд грн у 2022 р. і 1,2 млрд грн у 2023 р., а частка у загальному реалізації знизилася з 1,1% у 2021 р. до 0,3% у 2022 р.

Протягом 2021–2023 рр. спостерігалось й поступове *зростання частки підприємств, що здійснювали електронну торгівлю, у структурі всієї економіки України за місцем розташування клієнтів*. Загалом в економіці частка підприємств, які продавали товари чи послуги онлайн клієнтам в Україні, зросла з 4,2% у 2021 р. до 5,3% у 2023 р. Споживачі з країн ЄС збільшили частку електронних покупок з 0,5% до 0,8%, а з інших країн світу – з 0,3% до 0,5%, що свідчить про розширення географії електронної торгівлі та зростання довіри до цифрових каналів в умовах війни. У металургії зростання призупинилося, і частка залишилася стабільною на рівні 5,0% у 2022–2023 рр.

За даними Державної служби статистики України протягом 2018–2023 рр. в Україні спостерігалось поступове скорочення *частки підприємств, що мають найманих фахівців у сфері ІКТ*, у загальній кількості підприємств по всій економіці України з 22,3% у 2018 р. до 21,6% у 2023 р., а в металургійному виробництві – з 20,2% до 18,6%.

Загалом, проведений аналіз показників, що характеризують цифровий і технологічний розвиток ринків товарів металургійної галузі показав, що протягом 2020–2024 рр. металургійна галузь України зазнала суттєвого спаду через війну, втрату потужностей і логістичні проблеми, що призвело до різкого скорочення виробництва сталі та інвестицій, особливо у цифрові й нематеріальні активи. У 2024 р. почалося обережне відновлення, зростала кількість підприємств з фіксованим Інтернетом, але цифровізація залишалася фрагментарною: використання ERP-систем зросло, тоді як CRM, аналітика, мобільні додатки й ВІ-системи майже не застосовувалися.

7 Напрями цифровізації ринку товарів металургійної галузі України

Наведений аналіз показників, що характеризують цифровий і технологічний розвиток ринку товарів металургійної галузі України, дозволив визначити основні напрями його подальшої цифровізації. До них належать:

1) *розвиток управлінських цифрових систем*, зокрема інтегровані ERP-системи, поєднані з аналітикою великих даних, платформами типу «*digital twin*» і ВІ-аналітикою. У провідних країнах світу, зокрема в ЄС, цифрова трансформація металургії відбувалася через проекти Horizon 2020 та Фонду досліджень вугільної і сталеливарної промисловості, що зосереджувалися на вертикальній інтеграції сенсорів у ERP-системи та горизонтальній інтеграції даних по всьому виробничому циклу [24]. Ці технології дозволяють оптимізувати управління, знижувати витрати, підвищувати якість продукції та покращувати умови праці [25]. В Україні інтеграція управлінських систем також розвивається, зокрема компанія «Метінвест» через свій R&D-центр Metinvest Digital впроваджує ІІІ на базі комп'ютерного зору для моніторингу та контролю якості напівфабрикатів у реальному часі [26]. Компанія Interpipe разом з IT Enterprise впроваджує цифрову інтеграцію ERP та аналітики, що збільшила продажі на 62% у ЄС і 22% у США, скоротила енергоспоживання на 45% і зменшила простої автотранспорту втричі [27];

2) *впровадження IoT, штучного інтелекту та автоматизації*. Світові лідери металургії та гірничодобувної промисловості, такі як BHP, Rio Tinto, Vale і ArcelorMittal, активно застосовують цифрові рішення для прогнозного технічного обслуговування, оптимізації ресурсів, безпеки і зменшення екологічного впливу [28]. Українська група Metinvest також впроваджує інновації, зокрема ШІ-технології на основі комп'ютерного зору для контролю якості напівфабрикатів у реальному часі, що допомагає виявляти дефекти і покращувати виробничі процеси [29]. Крім того, Metinvest Digital тестує мовні моделі для автоматизації розроблення технічних процесів при виробництві литих виробів [30];

3) *підвищення кібербезпеки в умовах інтеграції IoT і ШІ* передбачає багаторівневий захист промислових систем ICS і SCADA, регулярний аудит вразливостей, навчання персоналу та використання ШІ для виявлення загроз у реальному часі. Важливі також резервне копіювання, плани відновлення та інтеграція галузевих стандартів із обміном інформацією про загрози. У ЄС цю проблему системно розв'язують через освітні платформи та співпрацю університетів і промисловості [31];

4) *розвиток електронної торгівлі та цифрового експорту* забезпечується створенням інтегрованих онлайн-платформ, безпечних платіжних систем, логістики, цифрового маркетингу та стандартизації процедур згідно з міжнародними вимогами. В Україні металургійні підприємства лише частково використовують ці канали, але розвиток B2B-платформ із інтегрованими логістикою, платежами та управлінням замовленнями може значно спростити вихід на нові ринки, знизити витрати та посилити експортну спроможність;

5) *впровадження цифрових інструментів екологічного моніторингу та екологізації* включає системи онлайн-контролю викидів, платформи для оптимізації енергоспоживання, «розумні» датчики та IoT-рішення для зменшення аварійних викидів, а також ШІ-моделі для прогнозування ризиків і оптимізації технологічних процесів. Використовуються цифрові «двійники» для тестування інновацій та блокчейн для прозорого звітування про вуглецевий слід. Світові компанії, як SMS Group і Tenova, впроваджують IoT і «edge cloud» для енергоефективності та зниження CO₂-викидів [32]. В Україні Metinvest застосовує аналітику й ШІ для оптимізації енергоспоживання і зменшення екологічного сліду [33], а Запоріжсталь використовує «розумні» датчики для моніторингу викидів, що дозволило знизити пил на 90%, а SO₂ – на 50% [34].

Українські металургійні виробники повинні адаптуватись до екологічного податку СВАМ, який може суттєво вплинути на експорт, адже 93% українського експорту чорної металургії підпадає під його дію. За оцінками GMK Center, через СВАМ Україна може втратити до 4,6 млрд дол. США експортних доходів у 2026-2030 рр. [35]. Для успішної адаптації потрібні інвестиції у зелену модернізацію, які стримуються воєнними ризиками, тому важливо створити сприятливі умови для «зеленого» переходу і полегшити доступ до відповідних інвестиційних ресурсів із пом'якшенням застосування СВАМ:

б) *формування цифрових компетенцій та освітніх платформ*. Розвиток цифрових компетенцій та освітніх платформ є головною умовою оновлення металургійної галузі, особливо в умовах технологічних змін і дефіциту кваліфікованих кадрів. У ЄС реалізуються масштабні ініціативи, як-от Pact for Skills [36], Centres of Vocational Excellence [37], EIT Campus та Cyber Skills Academy [38], які об'єднують університети, бізнес і технопарки для підготовки фахівців у deep tech, ІКТ, кібербезпеці та екологічній модернізації. В Україні, зокрема, Metinvest створив приватний технічний університет «Metinvest Політехніка» для підготовки інженерів у сферах IT, IoT і цифрової металургії [39], а компанія активно формує

власну освітню екосистему, долучаючи науковців і практиків до навчальних проєктів, адже брак ІТ-кадрів залишається головною перешкодою впровадження цифрових рішень [47]30. Підсумовуючи, слід зазначити, що основними напрямками подальшої цифровізації ринку товарів металургійної галузі України є: впровадження цифрових рішень у процеси проєктування, виробництва, продажу та сервісного обслуговування; впровадження цифрових управлінських систем (ERP, BI-аналітика тощо); посилення кібербезпеки; впровадження цифрових інструментів екологічного моніторингу та екологізації; впровадження освітніх цифрових ініціатив.

8 Інструменти сприяння цифровізації ринку продукції металургійної галузі України

Для успішної адаптації ринку продукції металургійної галузі до цифровізації необхідно застосувати комплексний підхід, що поєднує стратегічне планування, інституційні зміни та підтримку цифровізації, комбінуючи успішно зарекомендовані в розвинутих країнах інструменти. Такий підхід передбачає впровадження цифрових інструментів та практик на різних рівнях – міжнародному, державному, галузевому та підприємницькому – із врахуванням специфіки кожного з них.

Так, інструментами сприяння цифровізації ринку товарів металургійної галузі на *міжнародному рівні* виступають, насамперед цифрові торговельні платформи та маркетплейси для експорту металопродукції; єдині стандарти електронного документообігу та сертифікації; цифрові фінансові інструменти для полегшення міжнародних розрахунків; глобальні екологічні та торговельні ініціативи, що стимулюють впровадження зеленої цифровізації для відповідності ринковим вимогам. Найбільш поширеним інструментом є запроваджений в ЄС механізм коригування вуглецевого митного збору (СВАМ), який вимагає від імпортерів металопродукції, зокрема сталі, звітувати про викиди CO₂, що містяться в імпортованих товарах, та купувати відповідні сертифікати [40].

Державний рівень стимулювання цифрових трансформацій і цифровізації ринку товарів металургійної галузі реалізується шляхом: розробки національних стратегій цифрового розвитку [13]; використання інструментів державної підтримки цифровізації в металургії; забезпечення кібербезпеки та захисту даних у цифрових системах.

Стимулювання розвитку цифровізації в металургії також відбувається на *галузевому рівні*, який охоплює окрему сферу виробництва чи сектор економіки та формує спільні стандарти, правила, інструменти підтримки та стратегічні напрями розвитку, що застосовуються до всіх підприємств металургійної галузі. Подібна практика цифрової трансформації металургійної галузі широко поширена у розвинутих країнах. *World Steel Association* розробляє правові рамки для обміну даними та сприяє впровадженню цифрових технологій для зниження вуглецевого сліду і прозорості звітності [41], а *OECD Steel Committee* підтримує ринок металопродукції аналітикою в сферах зв'язку, конфіденційності, ШІ та безпеки [42]. У ЄС EUROFER координує політику галузі, впроваджуючи стандарти кібербезпеки, законодавчі ініціативи та інноваційні проєкти [43], а консорціум *EDI4STEEL* автоматизує обмін бізнес-документами для підвищення ефективності галузі [44].

В Україні функціонують галузеві об'єднання, що підтримують адаптацію металургійного ринку до цифрових викликів. *ОП «Укрметалургпром»* співпрацює з європейськими та світовими організаціями, бере участь у профільних комітетах і урядових робочих групах [45]. Важливу роль відіграє *Асоціація підприємств промислової автоматизації України*

(АППАУ) [46], яка реалізує бізнес-модель підтримки цифрової інфраструктури на засадах Індустрії 4.0/5.0, об'єднуючи бізнес, державу та освітні заклади. *GMK Center* забезпечує інформаційно-аналітичну підтримку трансформації гірничо-металургійного комплексу через дослідження, експертизу і консалтинг у сферах маркетингу, логістики та управління [47].

Розвиток цифровізації ринку металопродукції на *підприємницькому рівні* забезпечується комплексом організаційних, технологічних і фінансово-інвестиційних заходів, які стимулюють ефективність їх впровадження. Компанії інтегрують сучасні системи електронного документообігу, цифрові платформи для обліку, логістики і збуту, а також застосовують сертифіковані системи електронного підпису, що підвищує прозорість бізнес-процесів і полегшує взаємодію з партнерами та державою. Важливу роль відіграє автоматизація виробництва та управління через ERP, SCM і електронну комерцію, що підвищує конкурентоспроможність на внутрішньому й зовнішньому ринках. Підприємства також активно залучаються до публічно-приватних партнерств, грантових і венчурних програм, співпрацюють з технопарками, стартап-інкубаторами та галузевими асоціаціями (ОП «Укрметалургпром», *GMK Center*, АППАУ), які надають методичну підтримку і сприяють розвитку цифрових компетенцій і адаптації до Індустрії 4.0/5.0.

Цифровізація металургійного ринку є багаторівневим процесом, що охоплює міжнародний, державний, галузевий та підприємницький рівні, кожен з яких формує власні нормативно-правові, фінансово-інвестиційні та освітні інструменти. Успіх трансформації залежить від координації регуляторів, розвитку інфраструктури, залучення інвестицій і формування кадрового потенціалу для роботи з новими технологіями. Для України цифровізація є не лише засобом підвищення конкурентоспроможності металопродукції, а й необхідністю інтеграції у глобальні ринки з урахуванням нових екологічних та торговельних вимог, таких як СВМ. Активна взаємодія держави, бізнесу, асоціацій і науки, а також впровадження сучасних автоматизаційних і комерційних рішень сприятиме створенню стійкої, прозорої та інноваційної металургійної галузі, здатної ефективно функціонувати у глобальному цифровому середовищі.

9 Висновки

Дослідження особливостей трансформації ринку товарів металургійної галузі в умовах цифровізації дозволило обґрунтувати зміни в технологічній та організаційній структурі галузі, зумовлені впровадженням інструментів Індустрії 4.0, а також визначити роль цифрових рішень як основних факторів забезпечення економічної ефективності, екологічної стійкості та конкурентоспроможності підприємств на світовому ринку. Отримані результати дали підстави для висновків щодо необхідності вдосконалення підходів до модернізації виробничих потужностей із урахуванням їх комплексного характеру, а також розроблення інструментарію оцінки цифрової зрілості, інноваційно-інвестиційного, експортного та екологічного потенціалів, що дозволило провести аналіз поточного стану цифровізації металургії України й визначити перспективні напрями її інноваційного розвитку в умовах воєнних викликів та глобальних трансформацій.

Доведено, що трансформація ринку металопродукції в умовах цифровізації визначається сукупністю взаємопов'язаних чинників, серед яких домінують екологічні вимоги, зміна структури попиту на користь високоміцних сталей та необхідність інтеграції цифрових

інструментів (IoT, AI, Big Data, Digital Twin) у всі ланки ланцюга створення вартості. Зазначені процеси мають неоднорідний характер: поряд із суттєвими перевагами у вигляді зростання продуктивності та зниження витрат спостерігається сповільнення темпів впровадження інновацій порівняно з іншими галузями, що зумовлено високими інвестиційними бар'єрами, дефіцитом кваліфікованих ІКТ-кадрів та зростанням кіберзагроз.

Обґрунтовано, що перспективні напрями розвитку ринку товарів металургійної галузі України мають базуватися на впровадженні інтегрованих управлінських систем (ERP, BI-аналітика), автоматизації виробничих процесів та використанні технологій ШІ для контролю якості й енергоефективності. Водночас стимулювання інвестицій у цифрові нематеріальні активи та формування профільних освітніх платформ для підготовки інженерів нового покоління сприятиме подоланню технологічного відставання та забезпечить формування передумов для післявоєнної відбудови галузі на засадах Індустрії 4.0/5.0.

Ще одним важливим напрямом є екологізація виробництва через розвиток водневої металургії та цифровий моніторинг викидів, що виступає критичною умовою для адаптації українських експортерів до вимог європейського механізму вуглецевого коригування (СВАМ). Це, у свою чергу, сприятиме поглибленню інтеграції вітчизняних підприємств у глобальні виробничі та логістичні ланцюги, зміцненню позицій на ринках ЄС та США та створенню стійкої, інноваційної моделі функціонування металургійного сектору в довгостроковій перспективі.

Список посилань

1. Венгер В. Вплив цифровізації на розвиток ринку товарів металургійної галузі. *Сучасна економічна наука: теорія і практика: Матеріали XIII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з міжнародною участю, 30 листопада 2023 р.* Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2023. 179 с. С.9-10.
2. Сучасні технології та інновації в металургії. *Patriot-nrg*. URL: <https://patriot-nrg.com/uk/content/suchasni-tehnologiyi-ta-innovaciyi-v-metalurgiyi>
3. Сучасні технології та світові тенденції в металургії. *Metinvest*. URL: <https://metinvestholding.com/ua/media/article/sovremennie-tehnologii-v-metallurgii-i-mirovie-tendencii>
4. Nakhovych, N., Kushnirenko, O., Venger, V. (2024). Digitization of industrial production and trade: technologies, benefits and ways of implementation. *Traditional and innovative approaches in economics: theory, methodology, practice: scientific monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing. 652 p. P.71-90. DOI: 10.30525/978-9934-26-407-8-4
5. World Intellectual Property Organization (WIPO). (n.d.). *Industry 4.0*. In *Green Technology Book*. Retrieved June 22, 2025. URL: <https://www.wipo.int/green-technology-book-mitigation/en/industry/industry-4.0.html>
6. Амоша О.І., Нікіфорова В.А. Світовий досвід становлення металургійних смарт-виробництв: особливості, напрями, наслідки. *Економіка промисловості*. 2019. №2. С.84-106. С.90.

7. Herzog, K. From automation to digitalization. *Metals Magazine*. URL: <https://magazine.primetals.com/2022/04/22/from-automation-to-digitalization-in-the-steel-industry/>
8. Bogner, E., Voelklein, T., Schroedel, O., Franke, J. (2016). Study based analysis on the current digitalization degree in the manufacturing industry in Germany. *Procedia CIRP*, V. 57, Pp.14-19. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S221282711631157X>
9. Цифровізація в металургії. Метал Холдинг. URL: <https://metal-holding.ua/ua/blog/v-nogu-so-vremenem-cifrovizacia-v-metallurgii>
10. Branca, T.A., Fornai, B., Colla, V., Murri, M.M., Streppa, E. and Schröder, A.J. The Challenge of Digitalization in the Steel Sector. *Metals* 2020, 10. URL: <https://www.mdpi.com/2075-4701/10/2/288>
11. Steel rises to the challenges of Industry 4.0. *World Steel Association*. URL: <https://worldsteel.org/steel-stories/innovation/steel-rises-challenges-industry-4-0/>
12. Цифрова трансформація промислового менеджменту у контексті викликів, можливостей та змін : монографія / за ред. д.філософ.н., проф. В.Г. Воронкової, д.е.н.; проф. Н.Г. Метеленко. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 592 с. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/24045/1/0060381.pdf>
13. Геєць В.М. Формування економічного профілю стратегічно важливих видів промислової діяльності в Україні (ретроспективний погляд). *Економіка України*. 2023. №8. С.03-27. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.08.003>
14. Венгер В.В., Хаустов В.К. Сучасний стан та перспективи розвитку металургійної галузі України: напрями технологічної модернізації. *Економіка України*. 2019. №9-10. С.24-43. С.25.
15. Венгер В.В. Металургійна галузь України: фактори зростання та напрями державного регулювання: монографія / Віталій Васильович Венгер ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Електрон. дані. К., 2022. 324 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1-tFOBa2eSRMD1xPvCQ03N_34VcKRW0Rq/view
16. Narasymchuk, I., Kočí, V., Tsyplitska, O., Venger, V., Kushnirenko, O. & Hakhovych, N. (2025) Navigating challenges and opportunities in Ukraine's steel industry amidst political turmoil and decarbonization initiatives. *Journal of Integrative Environmental Sciences*. 22:1. 2489958. DOI: 10.1080/1943815X.2025.2489958
17. Бойовики Донбасу «націоналізували» українські підприємства в ОРДЛО – ЗМІ. *Апостроф*. URL: <https://apostrophe.ua/ua/news/society/2017-03-01/boeviki-donbassa-nacionalizirovali-ukrainskie-predpriyatiya-v-ordlo--smi/88385>
18. Збитки, завдані українському бізнесу внаслідок російської агресії, оцінюються в 13 млрд. дол. *Київська школа економіки*. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zbitki-zavdani-ukrayinskomu-biznesu-vnaslidok-rosiyskoyi-agresiyi-otsinyuyutsya-v-13-mlrd/>
19. Зінченко С. Сім викликів української металургії в 2025 році та погляд у майбутнє. *ГМК-Центр*. URL: <https://gmk.center.ua/opinion/sim-viklikiv-ukrainskoi-metallurgii-v-2025-goci-ta-poglyad-u-majbutnie/>
20. Даниленко А.І. Стан реального сектору економіки України: тенденції змін за роки незалежності. *Фінанси України*. 2019. №5. С.7-36. С.21-25.
21. Даниленко А.І. Особливості інвестиційної політики в реальному секторі економіки України. *Фінанси України*. 2021. №4. С.24-47. С.27-31.

22. Гуртовенко Т. Зростання попри обстріли. Що буде з металургією у 2025 році. Економічна правда. URL: <https://epravda.com.ua/biznes/zrostannya-popri-obstrili-shcho-bude-z-metalurgiyeyu-u-2025-roci-802770/>
23. Total production of crude steel. World total 2024. World Steel Association. URL: https://worldsteel.org/data/annual-production-steel-data/?ind=P1_crude_steel_total_pub/CHN/IND
24. European industrial strategy. European Commission. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/strategy_en
25. Digital transformation of European steel industry and its challenges. Ferro-Alloys Company. URL: https://www.ferro-alloys.com/en/News/Details/294283?utm_source=chatgpt.com
26. Metinvest Digital: як українська ІТ-компанія трансформує промисловість у часи війни. Metinvest media. URL: <https://metinvest.media/ua/page/metinvest-digital-yak-ukrainska-t-kompanya-transformu-promislovst-u-chasi-vyni>
27. Industry 4.0 for businesses and the state: leaders sharing experience at Trans4mation Forum – First Industry 4.0 Forum in Eastern Europe. IT Enterprise. URL: https://www.it.ua/en/news/tehnologii-industry-40-dlja-biznesu-ta-derzhavi-dosvid-lideriv-na-pershomu-u-shidnij-evropi-forumi-trans4mation?utm_source=chatgpt.com
28. Rio Tinto та ВНР співпрацюватимуть з BlueScope у виробництві «зеленого» чавуну. GMK Center. URL: <https://gmk.center.ua/news/rio-tinto-ta-bhp-spivpracjuvatimut-z-bluescope-u-virobnictvi-zelenogo-chavunu/>
29. Венгер В. Розвиток металургійної галузі України в умовах цифровізації. Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації : тези доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції, 04 жовтня 2024 року. Київ: КНУДТ, 2024. 240 с. С.16-18.
30. Цифровий прорив у металургії: як Metinvest Digital навчає машини контролювати якість металу. Metinvest. URL: <https://metinvestholding.com/ua/media/news/cifrovij-proriv-u-metallurg-yak-metinvest-digital-navcha-mashini-kontrolyuvati-yakstj-metalu>
31. «Shine bright, be digital, go further»: launch of 2025 edition of the European Digital Skills Awards. Digital Skills and Jobs Platform. URL: <https://digital-skills-jobs.europa.eu/en/latest/news/shine-bright-be-digital-go-further-launch-2025-edition-european-digital-skills-awards>
32. Krause, G. Steelworks live and breathe digital transformation. METEC. URL: https://www.metec-tradefair.com/en/Media_News/Press/Press_Material/Professional_articles/Steelworks_live_and_breathe_digital_transformation?utm_source=chatgpt.com
33. Цифрові технології зроблять українську металургію екологічнішою – CEO «Метінвесту». GMK Center. URL: <https://gmk.center.ua/news/cifrovi-tehnologii-zroblyat-ukrainsku-metallurgiju-ekologichnishoju-seo-metinvestu/>
34. Цимбал Л.І., Унінець І.М. Секторально-просторова специфіка становлення та розвитку українського смарт бізнесу. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2023. Вип. №7-8 (308-309). С.42-48. DOI:10.32680/2409-9260-2023-7-8-308-309-42-48
35. Глушенко А. Через СВАМ Україна може втратити \$4,6 млрд експортного доходу у 2026-2030 рр. ГМК Центр. URL: <https://gmk.center.ua/news/u-2026-2030-rokakh-zahalni-eksportni-vtraty-ukrainy-cherez-cbam-mozhut-perevshchyty-4-6-mlrd/>

36. Pact for Skills. European Commission. URL: https://pact-for-skills.ec.europa.eu/index_en
37. Centres of Vocational Excellence. European Commission. URL: https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/skills-and-qualifications/skills-jobs/centres-vocational-excellence_en
38. Cyber Skills Academy. European Union. URL: <https://digital-skills-jobs.europa.eu/en/cybersecurity-skills-academy>
39. Про університет. Метінвест Політехніка. URL: <https://metinvest.university/page/universycard>
40. UNCITRAL Model Law on Electronic Transferable Records. United Nations Commission on International Trade Law. URL: https://uncitral.un.org/en/texts/ecommerce/modellaw/electronic_transferable_records
41. Ferneyhough G. Steel rises to the challenges of Industry 4.0. Worldsteel. URL: <https://worldsteel.org/media/steel-stories/innovation/steel-rises-challenges-industry-4-0/>
42. Digital. OECD. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/digital.html>
43. The European Steel Association (EUROFER). Eurofer. URL: <https://www.eurofer.eu>
44. The CEF Building Blocks at European Week of Regions and Cities 2020. European Commission Digital. URL: <https://ec.europa.eu/digital-building-blocks/sites/display/DIGITAL/2020/10>
45. Об'єднання підприємств «Укрметалургпром». Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrmetprom.org/pro-obiednannya/>
46. About APPAU. Association of Industrial Automation of Ukraine. URL: <https://appau.org.ua/en/about-us/>
47. Консалтинг для підприємств ГМК та промисловості. GMK Center. URL: <https://gmk.center/ua/konsalting-2>